

Bernard Lehete, Eustorg de Beaulieu eta Bernat Detxepare Errenazimenduko hiru gizon

Patri Urkizu

► To cite this version:

Patri Urkizu. Bernard Lehete, Eustorg de Beaulieu eta Bernat Detxepare Errenazimenduko hiru gizon. 20, Eusko Ikaskuntza - Société d'Etudes basques, pp.235-242, 2001. artxibo-00085052

HAL Id: artxibo-00085052

<https://artxiker.ccsd.cnrs.fr/artxibo-00085052>

Submitted on 11 Jul 2006

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

Bernard Lehete, Eustorg de Beaulieu eta Bernat Detxepare Errenazimenduko hiru gizon

Eugene Goyhenetche (1915-1989) euskal historialariaren heriotzetik hamartea iragana delarik, benetan egoki deritzot Eusko Ikaskuntzak hartu erabakiari, alegia, haren oroimena ez ahantzeari eta aitzakia horrekin zenbait ikerle biltzeari, bakoitzak bere esparruko gaiak elkarri ezagutaraziz.

Beti estimu eta balio handitan izan ditut Goyhenecheren ikertze eta zabaltze lanak, deitoratzen dudalarik soilik Bordelen aurkeztu zuen tesia, *Onomastique du Nord du Pays Basque (XIE - XVE siècles)* tamalez oraindik argitaragabe izana zenbait ohar *Onomasticon Vasconiae*¹ liburuan agerturik izan arren. Ohi zuen bezala, lehen eskuko dokumentazioa bertan plazaratuko liguke, noski, eta euskaren Erdi Aroko historiarako baliagarri gertatuko, inolako dudarik gabe.

Dena delarik, - eta espero dezagun ez dezan denbora luzez itzalpean iraun lan horrek -, hel diezaiogun, gure gaurko lantxoari. XVI. mendeko, alegia, errenazimenduko hiru gizon, jo ditut begiz, eta beren arteko harreman, lotura eta lanei buruzko zenbait gogoeta aurkezteria natorkizue.

Bernard Lehete, Eustorg de Beaulieu eta Bernard Detxepare.

Lehetetarrak, etxe noble bateko ziren, jada 1135. urtean Martin de Lehet ageri denez Nafarroako erregearen kontseiluko partaide gisara² Geroagokoak dira, noski, Bertrand de Lehet eta Auger de Lehet, Goyhenechek argitaratu³ 1499ko agiri batean, Baiona eta Miarrizen arteko itun batean balearen eskubidezkoa zatia zela eta, azaltzen direnak, legetan lizentziatu eta batxiler hala nola Baionako eliza nagusiko kalonje bezala.

Ez dakigun arren gauza handirik Bernard Leheteren bizitzaz, egia esan, badakigu zertxobait bederen. Adibidez, Alfred Lassus-ek dioskunez⁴ Sarako familia nobleetarik zela, oraindik bertako etxe eder batek izen bera daramalarik. M.A. Pegg-ek⁵ emaniko ohar batez jakin, badakigu, berriz, 1514. urtean Tolosan, hau da Frantziako Toulouse-n, ikasten ari zela eta bertan *lecteur -irakurle-* gisa aritu zela 1516an. Urte batzuek geroxeago abokatu zela Guyenne-ko amiralgoan (1524-1529) eta abokatu jenerala legez lancan hasi zela 1529an, kargu berean jarraikiz 1560a arte, azken hatsa 1562an eman zuelarik Bordelen.

¹ Goyhenetche, E., 1991, "Notas sobre la Onomástica y la Historia Medieval de Iparralde", *Onomasticon Vasconiae*. Ed. E. E. Knorr & M. A. Libano, Euskaltzaindia, Bilbao, 292-305.

² Lamant-Duhart, H., 1997, *Armorial du Pays Basque*, 262...

³ Goyhenetche, E., 1990, *Bayonne et la région Bayonnaise du XIIe au XVe siècle*. UPV, Bilbao, 444 hur.

⁴ J & D. Biarritz Lassus, A., 1993, "Les maison nobles, infançonnnes autres de Sare et leurs occupants", in Jacques Antz et al., *Sare, Ekaina*, 179-211.

⁵ Pegg, M.A. (ed.), 1964, *Eustorg de Beaulieu, Les Divers Rapports*. Genève. Droz. 239.

Suertatu zaigu ere bere autografo dotorea ikustea hala nola bere seme Joanesena Bordeleko herri liburutegian, eta bidenabar Girondako Artxiboa⁶ aurki daitezke beste zenbait albiste bere bizitzaz. Hala nola 1530eko abuztuaren 22an hartu zuela bere lan kargua, aurrekoan, Thomas Cousinier Provence-ko Parlamentuko lehendakari bezala hautatua izan zelako⁷

Halaberetsu badakigu bere seme Joanesi utzi ziola kargua, 1554eko martxoaren 4ean, Fontainebleau-n sinatu agiriaren arabera, baina honek ezin izan zuela karguaz arduratu 1560a arte gaztetxo zelako oraindik. Halere, 1564an gure Bernard Laheteren semea Joanes prokuradore jenerala zen, eta eliza erreformatuko Guilloche kontseilariaren lehengusua. Hau dela eta katoliko zenbaitek salatu egin zuten [*Lettre contre Lahet*] haren jauregia erreformatu iraultzaileen babeslekua bilakatua zelako, eta istilu hanitz pairatu zituen kausa honengatik. dena den, Parisen hil zenean 1572an Bordeleko Parlamentu osoak parte hartu zuen hileta elizkizunetan, zeinek adicrazten duen argi eta garbi zein estimu handitan zeukaten bordeleko hiritarrek gure Joanes⁸.

Hemen interesatzen zaiguna, ordea, bere aita Bernard da, zeren honek bildu zituen, bederen, bi poeta handiren laudorioak. Bata Beñat Detxepare, lehen euskal liburu inprimatuaren egilearen partetik, eta bestea Eustorg de Beaulieu garaian poeta ospetsu zenaren aldetik.

Detxepare, 1533an Baionako *Statuta Synodalia* direlakoak egiten egon ondoren⁹ honelaxe hasten du 1545ean, justuki, hain ezaguna den bere poema liburuaren eskaintza:

Erregueren advocatu videzco eta nobleari virtute eta hon guciez complituyari bere iaun eta iabe Bernard Leheteri bernard echeparecoac haren cerbitzari chipiac gogo honez gorayncy baque eta osagarri....

Aurreraxeago euskalzaletzat jotzen du, noski, alegia, euskara ohoratu duela abokatu bordelesak, seguruen inprimatze baimena lortzeko bitartekari izanen baitzen, hitzokin:

Eta ceren oray çuc iauna noble eta naturazcoac beçala baytuçu estimatzen goratzen eta ohoratzen heuscarra çuri neure iaun eta iabia beçala igorten darauritzut heuscarazco copla batzu....

Eta bukaeraldean koplen helburua honelaxe agertzen digu:

...eta bascoec bercec beçala duten bere lengoagian scribuz cerbait doctrina eta plazer harceco solas eguiteco cantatzeco eta denbora igaraiteco materia...¹⁰

Nabari denez, musikak eta kantak berekin dakarren plazera ere ez zegoen *coplac* idaztean egileak zituen helburuetarik at. Ez naiz hometaz gehiago mintzatuko aski baitira aritu ni baino lehenago hainbat eta hainbat kritikari, tartean Haritschelhar jauna bera.

Mintza nadin, beraz, Eustorg de Beaulieu, honek ez hitz lauz baizik bertsotan, aitzinago emango dugun ehun bertsolero roko poema eskaini zionez gure Bernard Laheteri.

⁶. *Archives Historiques du Département de la Gironde*. Paris, Alphonse Picard et fils, 1901, Vol. xxx.

⁷ *Archives de Gironde*. Registre d'enregistrement à Bernard de Lahet de l'office d'avocat général, vacant par la promotion de Thomas Cuisinier, à l'office du Parlement de Provence. Fond IB, 1287-1538, fol 158

⁸ . *Archives Historiques de la Gironde*, XX, 1487-1567. Registre des enregistrements, n. 5, fol. 117v.

⁹ Colombies, J., 1533, *Statuta Synodalia*. Baiona. BNP, coté, B. 27911.

¹⁰ Detxepare, B., 1545, *Linguae Vasconum Primitiae*. Bordeaux, François Morpain.

Eustorg de Beaulieu, Beaulieu-sur-Ménoire-n jaio zen 1495ean. Bere ama Jeanne de Bosredon deitzen zen, eta umezurtz gelditu zen oso gazte, zaindari lanak bete behar zituenakdiru guztiak xahutu zizkiolarik. Bordeleko parlamentuaren aitzinean salatu zuen, bai abokatuari bai eta epaileei bertsoak zuzendu zizkiolarik, 1529an justizia lortuz. Urte honetan plazaratua zuen Bordelen *Les gestes des solliciteurs* poema liburua¹¹, non apez bezala, *prestre*, ageri zaigun eta non tribunaletako hainbat jende kritikatzen dituen. Garai honetan Tulle-n bizi zelarik oso ospetsua zen teatrogileen artean bere ausardia eta literaturu talentuak zirela eta,

zenbait antzerki idatzi zuclarik honako tituluak zutenak: *Histoire de l'enfant prodigue, Le murmure et fin de Choré, Dathan et Abiron...*

Esan bezala Leheteek babestu zuen, eta honen alaba Margaritaren maisu ere izan zen. Gero François de La Tour, Turenne-ko bizkontearen zerbitzura igaro zen, eta 1536an Lyon-era Charles d'Estaing-endako gomendiozko gutun batekin. Etxerik hoherenetan errezibitu zuten, Hélène de Gondi-ren irakasle izan zen eta Lyon-en 1537an *Divers rapportz, contenant plusieurs rondeaux, dizains et ballades*, argitaratu zuen¹², non amodiozko eta laudoriozko kantak ematen zituen, hala nola andere gorputzaren zazpi soin-armei buruzko bertsoak, askeegitzat jo zirenak.

Eliza erreformatuarekin harremanetan zen, eta beraz, bai Erasmoren ohoretan bai eta Margarita Nafarroakoren alde bertsoak idatzi zituen, eta Mélanchton-en lantxo bat itzuli zuen. 1537ko maiatzaren lehenean Genève-n babestu zen, bertan urte bat emanez, ondoren Lausanne-ra teologia ikastera joan zelarik. 1540an Bernan zen, eta artzain hautatu zuten Thierrens, Vaudeko lurraldetan, bertan zazpi urtez biziz, eta bai polemika lanak bai kanta ezpiritualak idatziz, hala nola San Pabloren gutunak eta Psalmoak itzuliz. Garai honetan, hots, 1546. urtean plazaratua zuen *Chrestienne resjouissance*¹³. Titulu luzean dioen bezala, apez, musikari eta organistatzat jotzen zuen bere burua.

Liburu honetan 160 kantu ageri dira, zeinen hitzak eta musika sortzeaz harro sentitzen den. Halere Paul Meyer¹⁴, kritikariak dioenez, ez ziren hain originalak, garaian modan zirenetik imitatu baitzituen bai bertsoak, - batzuetan hitzez-hitz kopiatuz, bai eta doinuak. Zenbait kantatan aitasaindua, fraideak eta peregrinazioak kritikatzen ditu oso modu bizian. Eustorg Bâlen hil zen 1552eko urtarrilaren 8an.

Hona Eustorg de Beaulieu-k Bernard Leheteri eskainitako poema:

*Jadis envoyée de par l'Auteur à scientifique & Tres-prudent Seigneur,
Monsieur Maistre Bernard de Lahet, Advocat du Roy en sa Court de Parlement
à Bordeaux.*

Combien que Craincte en t'escrivant s'avance
De m'appeller Fol, plain d'oultrecuydance,
Espoir me poulse & me dict: Tu fais mal
4 Si tu te craintz q'ung cuer Noble & Loyal,

¹¹ Beaulieu, E. de, 1529, *Les gestes des solliciteurs...* Bordeaux.

¹² Eustorg de Beaulieu, 1540, *Les divers rapports contenantz plusieurs rondeaulx, dizains, ballades, chansons, epistres, blasons, epitaphes & aultres ioyeusetez*. Paris, Alain Lotrian.

¹³ Eustorg de Beaulieu, 1546, *Chrestienne resjouissance composée par..., jadis prestre, musicien et organiste en la faulce église papiste et depuis, par la miséricorde de Dieu, ministre évangélique, en la vraie église de J. C.*

¹⁴ Meyer, P., 1872-X-2, *Revue critique*.

Tant enrichi de vertus à souhait
 Comme celuy de Bernard de Lahet,
 Aye en desdain la teneur de ta lettre,
 8 Quoy qu'elle soit en rude stile & metre;
 Et (que plus est) qu'il soit en dignité
 (Non sans merite) & grande auctorité,
 Car ja pour ce ne t'en tiendra à mespris,
 12 Et n'en seras aulcunement repris,
 Joinct que les Biens,& les Honneurs du monde

 N'ont rien changé ses meurs & sa faconde,
 Et ne fut onq plus doulx & liberal
 16 (Avant qu'il feust Advocat general)
 Que maintenant, sellon ceulx qui le hantent,
 Et à toute heure au pres de lui frequentent.
 Or ce voyant, j'ay dict à Crainete & Peur
 20 Qu'en despit d'eulx je prendrois le labeur
 D'ung mot t'escripre en lourde Rymasseure,
 Voyant que Espoir (que maintz nourrit) m'asseure,
 le suppliant pardonner (toutesfois)
 24 Ma folle audace, au moins pour ceste fois,
 Combien que croy que trop ingrat seroye
 S'à tout le moins ce coup ne t'escripvoye,
 Veu les proffitz, les biens & les honneurs
 28 Que j'ay receupz de toy en lieux plusieurs,
 Sans que jamais te feisse aulcuns services
 Dignes en rien de tant de benefices;
 Entre lesquelz j'ose bien reciter
 32 Que je t'ay veu pour moy solliciter
 Et'veoir mon sac, Puis en faire sermon
 Au bon seigneur Monsieur de saint Symon
 Qu'en mon proces lut commis Rapporteur,
 36 Dont (grace a Dieu) j'euz par son rapport heur,
 Car me garda sans faveur ne malice
 Tresbien mon Droict en forme de Justice.
 Mais les Raisons de droict que tu me feiz,
 40 A sçavoir mon si j'en feiz mes proffitz:
 Je te prometz que ouy, tant que de choses
 Ne d'autre piece en mon dict Sac enclose;
 Et y parut, dont j'en mercie Dieu,
 44 Qui me guida te trouver en ce lieu.
 Tant d'autres Biens j'euz par ton acointance,
 Et de Faveur, que je n'auroys puissance
 Le desservir de cent ans ne de plus,
 48 Mais Dieu (qui peult) parfaira le surplus.
 Je pense fort si ton cuer se delecte
 (Cormme j'ay veu) au Jeu de l'Espinete ?
 Et s'aymes tant le doulx bruyt Organique
 52 Cormme autres fois, & la doulce Musique
 Où je t'ay veu prendre tant de plaisir

-
- Que bien souvent, ains que t'aller gesir
(Pour de soucy & peyne estre delivre),
56 Si tu trouvois de Musique aulcung Livre,
Toy, Blaise, & moy, chantions jusque à my nuyct,
Sçachant que Dueil ne proffite mais nuict?
Et, pour plus estre à la Musique enclin,
60 Tu t'aconctoys de Clement Jennequin
Et d'auttres maintz, toutz gens d'experience,
Et où gisoit Musicalle science.
- C'estoit en l'An mil cinq cens vingt & neuf,
64 Q'ung pain d'ung liard n'estoit plus gros q'ung ceuf;
Voire ne fut cent ans avant Cherté
Telle que alors, ne si grand Paovreté.
Cé non obstant, à tes Coustiz & Despens
68 u tins Maison ouverte à plusieurs Gens.
J'en suis Tesmoing qui ne le puis nyer;
Pareillement maistre François Cornier
Et maistre Aubert du Pré, aussi la Chausse
72 Et aultres maintz ayant part à la Saulse.
Je Ry souvent lors que je considere
Le passetemps que tu euz d'ung petit Heere
Que j'achaptay pour de ça m'en venir,
76 Du quel ung jour (s'il t'en veult souvenir)
Je euz belle peur à cause d'une Bulle
Ou d'ung Papier en forme de Cedulle
Que quelque Gueux vint à ton huys poser,
80 En declarant qu'il venoit se opposer
A mon marché & achapt du dict Heere,
Lequel Rapport, certes, ne me pleust guere,
Et feuz long temps (comme sqais) sans respit,
84 Fantasié & tout plain de despit.
Mais peu apres le Cueur si me alla dire
Que ce n'estoit q'ung marché faict pour rire,
Et que à tes gens (pendant nostre Repas)
88 L'avoyis chargé pour retarder mes Pas,
En me monstrant que encore ma presence
Ne te faschoit, ne cheuz toy ma despence.
Noble Seigneur, pour resolution,
92 Par cest escript te fais relation
Que pour affin que Ennuyl de moy reculle.
Suis à present en la ville de Tulle'
Tu la cognois, Pour ce n'en dy rien plus,
- 96 Te suppliant que je ne soye exclus
De ta memoire, encore que ne ays veu signe
(En mon endroit) dont de ce je soys digne;
Et me commande en toutz lieux ton vouloir,
100 Car de ce faire as sur moy le pouvoir.

Aski adierazgarriak direla uste dut ehun bertsolerro hauek, zeren ikusten ditugun Bernard, Eustorg eta Blaise delako bat (nor ote?) bildurik eta gauerdiraino kantatzen: *Toy, Blaise & moy, chansons jusque à my nuict* (57.bl.).

Clément Jennequin (Châtellerault 1485 ing. - Paris, 1558), musikaria, François de Gondi, Lorraine-ko kardinalaren eta François de Guise-ko jaunek babestua, hala nola Henri II.aren konpositorea. 1505az geroztik Bordelen ageri da Lancelot du Fau, Parlamentuko lehendakari eta 1515az gero Luçon-go apezpiku izango zenaren inguruan. 1523an Jean de Foix, Bordeleko artzaezpikuak babestu zuen eta 1525ean Saint Emilion-en Fronde-ko kalonje izanen da. Bere obra nagusia hiru, lau eta bost ahotsetara diren berrehun eta hirurogeita hamabost

kantek osatzen dute. 1520an dagoeneko ospetsu eta musika profanoan maisu, jenero guztiak landu zituen, lirikoa, narraziozkoa, erotikoa, teatrala... bere kantak eskuzkribuz-eskuzkribu zabaltzen zirelarik Europaren barrena, batipat 1528an moldiztegiratu *La Guerre* obraren ondoren. Bere liburu famatuuenen artean aurki daitezke: *Chansons* (1528), *Verger de musique* (1559)...(sic).

Beraz, musikari handi hau lagun zutela. Nabarmen da, Bernard Laheteren etxea, mende bat geroago Bertrand d'Etxauzena bezalaxe artisten babesleku izan zela. *Tu tins Maison ouverte à plusieurs Gens* (68. bl.), dio zehazki laudoriozko koplak, aipatuz François Cornier eta Aubert du Pré maisuak.

Kantatuko ote zituen Bernard Lehetek bere Bordeleko jauregian euskal kantak Beñat Detxepareraren konpainian? Neretzat ez dago dudarik baietz, zeren baitirudien Lehetek, Cornier, Bordeleko parlamentuan prokuradore zenak eta du Pré-k lagun talde eder bat osatzen zutela, Musikazale amorratua zena, eta zeinekin, antza denez gure lehen poetak noizpait parte hartuko zuen, zalantzak gabe. Guzti hauck eta beste zenbaitek osatuko zutkeen, ziuraski, Bordeleko talde humanista eta errenazentista, tamalez gutxi ezagutzen duguna, eta zeinen artean Clément Marot-en¹⁵ eragina nabarmena den.

Ez litzateke noski gure poetaren koplen iturriak eta nondikakoak, poetikotasun bideak aztertzeko ikerketa lerro galdua Bordeleko errenazimendu garaia zertxobait gehiago arakatzea. Guk hemen urrats bat besterik ez dugu eman, eta hurrengo lanek agian baiezstatuko dutelakoan iritzi hau, hemen amaitzen dut solas labur hau.

---

¹⁵ Guy, H., 1968, *Clément Marot et son école. Histoire de la poésie française au XVIe siècle*. Paris, Champion.

Axularren garaiko sermoi argitaragabe bat: *Erunt signa in sole, et luna, et stellis . l. 21., Goure ginco omnipotantac...* Aurkezpena, oharrak eta transkripzioa.

Justitia et pax osculatae sunt (Ps.84)

JUSTIZIAK eta bakeak elkarri pot eman diote, halaxe dio Salmistak, eta egungo mundu egoeraren aurrean horixe bera desiatuz hasiera eman nahi nioke hemen ene saio xume honi. Alegia, zubereraz idatzirik dagoen eta Axularren garaikotzat jotzen dudan hitz horiek beraxeek darabiltzan sermoi baten aurkezpenari.

Hala bada, hau hemen agertzearekin batera ohar batzuk nahi nituzke eman euskal sermoigintzaren inguruari baliagarri gerta daitezkeelakoan, bai euskal literatur erlijiosoaren, bai euskal erretorikaren bai eta euskararen historiarako.

Jakin, badakigu Goi Erdi Aroan Karlomagno enperadoreak "Capitulares" edo Buruxkak dei ditzakegungo agirietan predikuak herriak konprenitzeko eran egitea gomendatzen zuela¹⁶, hau da, herriaren hizkuntzan egitea, eta Erdi Aroan sermoi guztiak, latinez idatziak zirenak barne, Frantzian batik-bat frantsesez ematen zirela, bakarrik apezgoari zuzenduak eginik latinez.

Baina zenbait lurraldetan beste hizkuntzarik ere mintzatzen baitzen, ezagunak dira, adibidez, okzitanierazko sermoiak, eta Geneviève Hasenohr-ek dioskunez¹⁷, ageri direnak garaiko hizkuntza lekukorik zuzenenak bezala, ohikoa zelarik beste lekutan bezala sermoi bildumak egitea urte guziko elizkizunetan erabil zitzaten. Ez da harritzeo ikustea, beraz, XV. mendearren erdialdean inprimategia sortu zenez geroztik, kontutan hartzen badugu Eliza Katolikoak predikuari ematen zion garrantzia, *Artes praedicandi...* delakoak moldiztegiratuak, eta erretorikaren historia liburuetan¹⁸ gaia ukitzen duten ehunka titulu irakur daitezke XVI-XVII. mendeetan argitaratuak. Adibidez, Erdi Aroan eta geroago ere ospetsua izango zen Alain de Lille deitu teologo eta Pariseko Unibertsitatean errektore izan zenak (Lille, - Cîteaux, 1203) *Summa de arte praedicatoria* idatzi zuen¹⁹, egile ezezagun batek *Tractatus de modo discendi ... seu de modo praedicandi*²⁰ bat plazaratu Leipzig-en XV. mende bukaeran, eta Etienne Hoert jaunak²¹ Strasbourg-en 1513an beste *Modus praedicandi...* bat moldiztegiratu zuen.

Liburu hauck, noski, aski arrakastatsuak eta garaiari egokituak izaten ohi ziren, eta horien bitartez azter dezakegu nolako erretorika zerabilten apezek beren sermoietan, eta garaia ezagutzeko ere baliagarri gerta dakizkiguke, Louis Mourin-ek²² Jean Gerson (Gerson, 1363 - Lyon, 1429) teologo eta predikariaren sermoiak aztertuz erakusten digun bezala. Hots, zerabiltzaten aipamen, errefrau eta *exempla*-k, alegia, ixtorioak garaiko pentsamoldeen, burutazioen berri eman diezaguketela beste literatur testuak baino areago.

³¹¹ Albert Lecoy de la Marche, *La chaire française au Moyen Âge*. Slatkine reprints, Genève, 1974, 235 urr.

¹⁷ Geneviève Hasenohr, "La prédication aux fidèles dans la première moitié du XIIe siècle. L'enseignement des "sermons limousins", *Romania*, T. 116, Paris, 1998, 34-72.

¹⁸ José Antonio Hernández Guerrero & M0 del Carmen García Tejera, *Historia Breve de la Retórica*. Ed. Síntesis, Madrid, 1994.

¹⁹ Migne, T. 210, col. 110-198.

²⁰ An., *Tractatus de modo discendi et docendi ad populum sacra seu de modo praedicandi*. Martinus Herbipolensis. Leipzig, s. XV.

²¹ Etienne Hoert, *Modus praedicandi subtilis et compendiosus*. Strasbourg, 1513.

²² Louis Mourin, *Six sermons français inédits de jean gerson. Étude doctrinale et littéraire suivi de l'édition critique et de remarques linguistiques*. Paris. J. Urin, 1946.

Erlilio ordenen artean, Jesuiten presentzia eta arrakasta XVI-XVII. mendeetan izaugarría izan zen, noski, hala irakaskintzan nola predikazioan, batipat bere *Ratio studiorum* delakoa zela medio, zeinek Humanitateen estudioari garrantzi handia ematen baitzion eta hauen artean bereziki Erretorikari, zientziarik nobleena bezala. Ondorioz beren eragina predikazioan ere handia izan zen. Eta bidenabar idatzi zituzten oratoriaz liburu aski, adibidez, Bartolome Bravok *De arte oratoria*²³ ospetsua plazaratu zuen eta Aita Reggiok *Orator Christianus* ezaguna.

Gure esparrura, hau da Euskal Herrira gatozelarik, eta zehazkiago Axularren garaiko sermoigintza aztertzera, ez dago dudarik honek garrantzi izugarria izan zuela Trentoko Kontzilioaren ondoren, apezpiku sinodalek adierazten diguten bezala herriaren heziketa katolikoan ezinbestekotzat jotzen baitzen.

Jakin, badakigu nola Baigorri sortu zen Bertrand d'Etchauze (1557-1645), Henri IV.aren kontseilari eta kapellauak eta geroago Baionako apezpikuak, Axularren babesle izan zenak, zioetenez, kortesau baten hizkeraz areago mintzo zena apezpiku hizkeraz baino, Baiona utzi eta Tours-era joatea eskatu zuelarik, hiri honetan katedrala izugarri dotoretzeaz eta apaintzeaz gain *Maison de l'Oratoire* delakoa sortu zuela.

Ezaguna da bestalde, Axularrek berak lehenik fama eta ospea predikari moduan izan zuela Henri IV.aren gutun batean nabamentzen den bezala, *il a presché la parole de Dieu au gré et contentement de l'évesque et gens de bien du dit pays*²⁴, alegia, Jainkoaren hitza hedatu duela apezpikuaren gogo eta kontentamenduaren arabera hala nola aipatu herriko jende onen gustora. Halaber, 1611. urtean badakigu Lantzea eta sorginkeriaren arazo triste haren ondoren, non zapirehun pertsonak baino gehiago bizia galdu zuten, zenbait apaiz barne, egoera baretzeko erreginak predikari onak euskaldunei bidaltzea zela erabaki zuela eta hauek aurkitzea Aita Coton jesuitaren esku utzi zuela²⁵.

Axular ez ezik izan ziren beste euskal predikari ospetsuak hamazazpigarren mende honetan, eta beste anitzen artean hauexek leudeke: **Soccarro** delako bat, **Joanes Haramburu** saratarra, *Debocino escuerra, mirailla eta oracinetegua...* (Bordele, 1635) liburuaren egile frantziskotarra predikari gisa aipatua, **Bernard Gasteluzar** ziburutarra jesuita, predikari Baionan 1656an, baina jansenisten harrera gaitzaren aitzinean Oloron aldera joan zena eta hemengo apezpiku Maitye jaunarekin 1672an Zuberoa osoari bisita egin ziona²⁶ eta *Eguia Catholicac...* bertso liburuaren egilea (1686). Zuberotarren artean baziren Hugues Dedieu-k²⁷ esaten digunez hainbat predikari frantziskotar euskaldun, hala nola, Nikolas ozaztarra Maulen 1680an hila, Basile ozaztarra hau ere, Akizen 1693an hila, Frantzisko delako bat, mauletarra eta idazlea, erlijio liburu bat idazteaz gain, inprimategiko berrikuntzaz idatzitakoa²⁸ edota Jose-Maria mauletarra eta Baionan 1719an hila.

²³ *De arte oratoria, ac de eiusdem exercendae ratione Tullianaque imitatione, varia ad res singulas adhibita exemplorum copia libri quinque.* Auctore Bartholomaeo Bravo è Societate Iesu. MDXCVI.

²⁵ Luis Villasante, 1972, *Axular. Mendea. Gizona. Liburua*. Jakin, Oñate, 74.

²⁶ Athanase Belapeyre, "Itinéraire très détaillé de la visite de M. de Maytie en Soule en 1672", *Etudes religieuses de la diocèse de Bayonne*. 1900.

²⁷ Hugues Dedieu, "Franciscains et Capucins originaires des provinces basques de Labourd, Basse-Navarre et Soule. Essai de répertoire chronologique (XVVe siècle - début XXe siècle)", *Bulletin du Musée Basque*, n° 81-82, 1978, 109-182.

²⁸ François de Mauléon, *Méthodes: pour bien faire la confession générale, pour bien prier et faire oraison, pour catéchiser les ignorants, pour perséverer dans la grâce de Dieu.*
-, *L'esprit de l'orthographe universelle, contenant la réunion de toutes les langues par un seul caractère*. Paris, Antoine Chrétien, 1693.

Eta iparraldeko ez soilik ez mintzatzearen Solarte, zeinek Donostian 1621an igande arratsaldetan denen probetxu eta gusto handiz predikatzen omen zuen euskaraz, eta, hain zuzen, 1628ko Garizuma iristean jesuiten eleiza igande arratsaldetan hainbeste jendetzaz betetzen zen non denak bertan sartu ezinik eskatu zuten Santa Mariako elizan jarraikitza sermoickin, egin omen zena denen arimen probetxu handiz²⁹. Baino prediku luzeak zirenean, Zuberoan bederen, Belapeyre³⁰ zioen bezala, jende xumeari loakarrazteko gediago balio zioten misterioak konpreniarazteko baino:

predicu lucez baino ihikiago eta hobeki, çoin genté chehec ençun beçain sarri ahazten baitutie, ceren bortu arté hoyetan gouré Laborari eta Cabaleçain gachoac lanez akhituric, hen espiritiac hain sortha eta lamputs guerthatcen baitira, non hoboroetan Predicu handiec eliçan lehen loeraziten baitutie eciz iratçartcen misterio barnen hartceco.

Ingurune honetan bada beharko genuke kokatu ondoren aipatuko dugun eta aztertzera goazen sermoia.

Eskuzkribuak 22 zentimetroko hiru folio betetzen ditu bi aldetatik idatzirik, eta Koldo Mitxelena Kultur uneko Urkixo fondoan 6654 zenbakia darama, eta honako hitzak ditu karpetatxoak, *MS que me regaló Jean de Jaurgain*³¹. Hizkia irakurtzeko aski zaila zuenez horrelako idazkickin ohiturik dauden paleografia irakasleengana jo nuen, hain zuzen, José Manuel Fradejas eta Blas Casado UNED-eko doktoreengana. Lehenak esan zidanez, XVI. mende erdialdeko testuak arakatzen ibili berria zelarik Iruñean hizki aski berdintsua topatu omen zuen. Bigarrenak XVI. mende bukaerako edo XVII. mende hasierakoa zitekeela. Bestalde, Jean Baptiste Orpustan, erdi aroko testuetan aditua den irakasle jaunari ere kontulta egin nion, eta honek Axularren garaikotzat eman zitekeela adierazi zidan.

Egia esan niri, paleografian adiatua ez naizlarik, testuak lanak eman dizkit irakurtzeak eta transkribitzeak, eta ez nago batere ziur irakurketa beti zuzena egin dudanik. Dena den, hurrengo irakurleei zertxobait bidea erraztu diedalakoan nago. Nere uste apalez grafiak eta hizkera azterturik Bertrand Zalgizekoaren edota Ivan Tartasenarekin antza gediago dauka testuak Athanase Belapeyreren idatziekin baino, hau da mende hasieratik edo erditsutik hurbilago lego keelakoan nago mende bukaeratik baino, eta aski urrun gelditzten da bai estilos bai eta hizkeraz Francisco Ondarrak³² argitaratu 1729ko euskaraz idatzitako lehen sermoi nafarretik.

XVI. mendean Leizarragak ete bere laguntzaileek itzulpenetan grafia sistema guztiz koerente bat sortu zuten, baina erlijio gerren ondorioz ez zuen arrakasta gehiegirik ukant, tamalez. XVII. mende hasieran Materrek lanak izango ditu Saran ikasi zuen euskara konbentzio logikoz islatzea, Axular bera sortu zen aniztasunaren oihartzun egingo delarik. Dena den

²⁹ J. L. Malaxetxebarria, "Gotzain Jaunaren Aginduatzaz", *Jesus'en Biotzaren Deia*, Donostia, 1924, 84, n.2.

³⁰ Athanase Belapeyre, *Catechima Laburra eta Jesus-Christ goure ginco jaunaren eçagutçia, salvatu içateco*. (1696) Ed. kritikoa, J. L. Davant. Euskaltzaindia, Bilbao, 1983,

³¹ Jean de Jaurgain, (Ozaze, 1842 - Ziburu, 1920), kazetari, historialari eta literatur kritikari. Karlistadetan parisko aldizkari baterako idazten zuen bitartean Iruñeko artxiboak miatu zituen. Hainbat liburren egilea da: *Arnaud d'Oihenart et sa famille*, 1885, *La Vasconie: étude historique et critique*, 1886; *L'évêché de Bayonne et la légende de Saint-Léon*, 1917...

³² Francisco Ondarra, "Primer sermón en vascuence navarro (1729)", *Fontes Linguae Vasconum*, n.º 38, 1981, 147-175.

Oihenart hartu beharko genuke ortografi arauemaile aitzindari gisa, atsotitzei eta neurtitzei ezarri "De l'Orthographe Basque" deitu oharretan, ez du, ordea, gure sermoilariaik ohar horiek.

Tartasek bezala /u/ eta /ü/ fonemak adierazteko <ou> digrama eta <u> grafemak erabiliko ditu, hala: *goure, gincoua, ourte, celuco, paradussu, çuhur...* Badu hitz bukaeretan bokala ixteko jaidura, Detxepare eta Oihenartek bezala hala, adibidez kasu hauetan:

- e + -a > -ia : *beccatoriac, indignationiac, nombrian, bercia...*
- e + -e > -ie : *dutielaric, ...*
- u + -a > -ia : *mundiaren, paradussia, santificatia, ...*
- u + -e- > -ie- : *cien, santien, ...*

Leherkari belare hasperendunari dagokionez, hots, /k/ fonemaren aldaerari buruz adicrazi behar dugu gertuago dagoela Detxeparengandik Tartasengandik baino, adibidez, kasu honetan:

<cc> : *beccatore guira eta mira eztaquigula* (Detxepare, XIII, 25)
beccatoria cer eguinene duc (Sermoia, f.3v)

<kh> : *bekhatoria eta behkatoressa cier mintço niz* (Tartas, 12)

Halaber -ki duten adberbioetan ematen ohi da berdintasun handiagoa Detxeparekin Belapeyrerekin baino:

<qu> : *salvatuyac ieyncoarequi bethi alegueraqui* (Detxepare, I, 374)
: rigourousqui gastigatceco (Sermoia, f. 3r)

<k> : *perestuki biciric ere* (Belapeyre, Hitzurrea)

Ez dago, noski grafietan koerentzia osoa grafietan, gure irakurketan bedere honako hitz beraren aldaerak ateratzen baitzaizkigu : *erho* (f. 1r, l. 16) eta *ero* (f.1r, l. 32); *berhalla* (f. 1v, l. 71) eta *berehalla* (f. 2r, l. 1), *geischi* (f.2v, l. 155) eta *geissy* (f. 2v, l. 134)..

<r->, hots, dardarkariak aurki daitezke hitz hasieran inolako bokal eranskedarik gabe, adibidez: *representacen* (f. 1r, l. 27), *revoltatcen* (f. 1v, l. 47), *ruinala* (f. 1r, l. 14)...

Eedu latinoaren eta frantsesaren eraginak, beraz, ageri zaizkigu nabarmenki hurrengo etsenpluetan bezala: *scriptura* (f. 1r, l. 15), *spiritu* (*psalmistak* (f. 1v, l. 43), *mysterio* (f. 1r, l. 23), *Zacharie* (f.1v, l. 59), *San Hyeroni...* (f. 1r, l. 19), *St. Augustic* (f. 1v, l. 75)...

Morfologiari dagokionez azpimarratzeko da deklinabideko (-eri, -ganik, -la, -tarik, ...) bereizgarriez kanpo, ageri den 'ore' izen-lagun genitiboa (*impossible içanen ceic ore beccatiен gordatcea*, f.3v, l. 206) zein Maisterrengan eta Beñat Mardoren kopletan 'hire' bilakaturik den. halaber, *dreicu* eta *dreiquie* aldaerek pentsatzera garamatzate XVII. mende hasierakoa daitekeela testua.

HIZTEGIA

ABERE

- aberen (f. 2v, l. 122)

ADAN

- Adam (f. 3v, l. 196)

ADBERTITU

- advertitcen (f. 1r, l. 13)

AFEKZIONE

- affektionen (f. 1r, l. 26)

AGERTU

- aguertu (f. 1r, l. 5)

AGRADABLE

- agradablea (f. 2v, l. 151)

AHAL

- ahal (f. 3r, l. 189)

AINITZ

- ainisz (f. 1r, l. 4)

AINGURU

- ainguriez (f. 1v, l. 76)

AITORTU

- aitortcera (f. 2r, l. 97)

AITZIN

- aitcinian (f. 3v, l. 205)

AKABI

- acabiez (f. 2v, l. 122)

AKZIONE

- actioneren (f. 1v, l. 49)

ALARMA	BALANTZA
- alarmatan (f. 1r, l. 13)	- balantçan (f. 1v, l. 42)
ALDE	BALE
- alde (f. 1r, l. 13)	- valian (f. f. 3r, l. 192)
ALTXATU	BALIATU
- altchatu (f. 1v, l. 44)	- balia eneçaçun (f. 3v, l. 220)
AMA	BAT
- ama (f. 2v, l. 119)	- batez (f. 1r, l. 12)
AMUREKATIK	BEGI
- amourecatic (f. 2r, l. 80)	- beguiac (f. 1v, l. 61)
ANDRE DENA MARIA	BEGIRAZALE
- andre dena Mariaz (f. 2v, l. 154)	- beguiracaçiac (f. 2v, l. 144)
ANIMAL	BEGITARTE
- animal (f. 2r, l. 108)	- beguitarte (f. 1v, l. 61)
APREHENDITU	BEHAR
- aprehenditcen (f. 1v, l. 44)	- behar (f. 1r, l. 21)
ARAUZ	BEIRE
- araus (f. 3v, l. 220)	- beyrebat houragatic (f. 3v, l. 231)
ARGI	BEKHATORE
- argua (f. 1v, l. 74)	- beccatoriac (f. 1r, l. 22)
ARGIZAGI	BEKHATU
- arguçaguia (f. 1r, l. 4)	- beccatiac (f. 1r, l. 7)
ARIMA	BELDUR
- arima (f. 2r, l. 94)	- beldurrequi (f. 1v, l. 68)
ARRASU	BELSTU
- arrasou (f. 1v, l. 40)	- belsturen (f. 1r, l. 11)
ARREBA	BENA
- arreba (f. 2v, l. 148)	- bena (f. 1r, l. 31)
ARTE	BENGATU
- artian (f. 1v, l. 53)	- vengatcea (f. 1r, l. 3)
ASOZIAZIONE	BERA
- associactionebat (f. 2v, l. 148)	- berac (f. 3v, l. 213)
ASTRE	BER(E)HALA
- astre (f. 3r, l. 174)	- berhalla (f. 1v, l. 72), berhalla (f. 2r, 78)
ATTRAPARAZI	BERE
- attraparacitcen (f. 2r, l. 101)	- bere (f. 1r, l. 2)
AUGUSTI	BERTUTE
- St. Augustic (f. 1v, l. 75)	- bertutiac (f. 3v, l. 215)
AZALI	BERTZE
- açalia (f. 2v, l. 131)	- bercia (f. 1r, l. 16)
AZKARKI	BESTE
- ascarqui (f. 1r, l. 16)	- bestera (f. 1r, l. 22)
AZKEN	BETE
- asquen (f. 1r, l. 21)	- bete (f. 1r, l. 12)
BADA	BETI(ERE)
- bada (f. 2v, l. 148)	- betiere (f. 2r, l. 79)
BAIZIK	BEZALA
- baici (f. 2r, l. 88)	- beçalla (f. 2r, l. 105)

BI	- estetiala (f. 1r, l. 34), estadin, quintian, *EDUN
BIHOTZ	- bihotçaren (f. 1r, l. 24)
BIZI	- biciaren (f. 1v, l. 41)
BLASPHEMA	- blasphemac (f. 1v, l. 55)
BORONTATE	- borontaten (f. 1r, l. 25)
BORTU	- bortiac (f. 2v, l. 138)
BORTZ	- borz (f. 2r, l. 84)
BURUZAGI	- buruçaguiaren (f. 3v, l. 223)
BUXI	- bougibat (f. 3v, l. 231)
DALIBAD	
- Dalibaden (f. 2r, l. 101)	
DANTE	
- Dante (f. 1r, l. 36)	
DEITU	
- deituruc (f. 3v, l. 196)	
DENA	
- denen (f. 1v, l. 70)	
DESIRATU	
- desiratcen (f. 1r, l. 14)	
DESKARGATU	
- descargatcea (f. 1r, l. 4)	
DETESTAZIONE	
- detestationetan (f. 3r, l. 176)	
DEUS	
- deus (f. 1r, l. 111)	
DIBISATU	
- divisatu (f. 1v, l. 73)	
DIO (ik. ERRAN)	
DOKTOR	
- doctor (f. 1r, l. 13)	
DOLORE	
- doloria (3v, l. 230)	
DURUNDA	
- durunda (f. 2r, l. 101)	
EBANGELIO	
- evangeliouac (f. 1r, l. 13)	
EDER	
- eder (f. 1r, l. 10)	
*EDIN	- estetiala (f. 1r, l. 34), estadin, quintian, *EDUN
	- cian (f. 1r, l. 3), cianian, cialaric, dut, duc, du, duçu, duçie, duie, dituc, dutu, dutuçu, dutuie, beitu, citic, citiçuc, dutuquec, dien, dian, diala, dialaric, estialaric, estiçu, dutiolaric, etcielaric, beitcian, dion, dreicu, estetadacie, gutu, guntiala, niqueçu, EFORT
	- effortac (f. 2r, l. 91)
	EGIA
	- eguiaren (f. 1r, l. 29)
	EGILE
	- eguieliac (f. 3v, l. 215)
	EGIN
	- eguiten (f. 1r, l. 31)
	EGINAHAL
	- eguin-ahal (f. 1r, l. 31)
	EGIPTA
	- Egipta (f. 1r, l. 5)
	EGITEKO
	- eguitecouac (f. 2v, l. 127)
	EGON
	- egon (1r, l. 5), çagouelaric
	EGOTZI
	- egotciren (f. 2v, l. 137)
	EGUN
	- egunez (f. 1r, l. 5), egunco...
	EITZI
	- eitcitcen (f. 1v, l. 53)
	EKI
	- equia (f. 1r, l. 4)
	EKLESIASTIKO
	- ecclesiasticouac (f. 1r, l. 15)
	EKLIPSATU
	- eclipsaturen (f. 1r, l. 11)
	EKLIPSE
	- ecclipsen (f. 2v, l. 121)
	ELE
	- eliac (f. 3r, l. 166)
	ELIZA
	- eliça (f. 2v, l. 119)
	EMAN
	- emaiten (f. 1v, l. 2)
	ENE
	- ene (f. 1v, l. 45), eni (f. 3v, l. 229)
	ENPELTATU
	- empeltaturuc (f. 3v, l. 202)
	ENTELEGAMENTU
	- entelegamentiac (f. 1r, l. 14)

ENTELEGATU	ETA
- entellegatu (f. 1r, l. 31)	- eta (f. 1r, l. 17)
ENTZUN	ETCUNIAN (ik. *EDUN)
- ençuten (f. 2r, l. 104)	ETXE
ERAKARRAZI	- etchen (f. 2v, l. 131)
- eracarracitcen (f. 2r, l. 117)	EXPRIMATU
ERAKATSI	- exprimatcen (f. 2v, l. 141)
- eracastendu (f. 1r, l. 31)	EZAGUTU
ERACUTSI	- eçagutciac (f. 1v, l. 71)
- eracutssi (f. 1r, l. 3)	*EZAN
ERATSI	- deçaque (f. 2v, l. 128), eneçaçun, eçaçie, ditçanian , ditçenian.
- eratsirenda (f. 3v, l. 216)	EZARRI
ERAZATU (?)	- eçarten (f. 1r, l. 17)
- eraçatu (f. 3r, l. 193)	EZI
ERE	- ecy (f. 1r, l. 23)
- ere (f. 1r, l. 29)	EZKER
EREKARRARAIZI	- esquerrian (f. 1r, l. 22)
- erecarraracitceco (f. 3r, l. 188)	FABORABLE
ERETZI	- favorable (f. 2r, l. 104)
- eretcin (f. 2v, l. 133)	FABORE
ERI	- favoriac (f. 3r, l. 157)
- eri (f. 2r, l. 89)	FALSU
ERIDEN	- falsu peçu eguiiac (f. 3v, l. 214)
- erideiten (f. 2r, l. 92)	FAXUS
ERITARZUN	- faschous (f. 2v, l. 152)
- eritarçunetan (f. 2r, l. 90)	FURIA
ER(H)O	- furia (f. 3r, l. 189)
- erho (f. 1r, l. 16), ero (f. 1r, l. 32)	GABE
ERORI	- gabe (f. 2r, l. 103)
- eroriren (f. 1r, l. 20)	GABETARIK
ERRAN	- gabetaric (f. 1r, l. 3)
- erraiten (f. 1r, l. 22), dio	GAI
ERRAILE	- gaiac (f. 3r, l. 169)
- errailiac (f. 3v, l. 214)	GAIN
ERRENDATU	- gaignen (f. 1r, l. 3)
- erendatu (f. 1v, l. 49)	GAINELATIKO
ERREPRESENTATU	- gaignelatico (f. 2v, l. 123)
- errepresentatcen (f. 1v, l. 63)	GAIZA
ESKEINI	- gaiça (f. 1v, l. 47)
- esqueini (f. 3v, l. 229)	GAIZKI
ESKU	- gaisqui (f. 1r, l. 37)
- esquietara (f. 2v, l. 132)	GAIZTO
ESKUIN	- gaistouac (f. 1v, l. 47)
- esquinez (f. 1r, l. 22)	GALDU
ESPARANTZA	- galduen (f. 3r, l. 181)
- esparançatan (f. 2r, l. 93)	
ESTATU	
- estatu (f. 2r, l. 94)	
ESTONATU	
- estonatceco (f. 3r, l. 187)	

GASTIGATU	HANDITARZUN
- gastigatceco (f. 3r, l. 177)	- handitarçuna (f. 1v, l. 2)
GERREN	HANITZ
- guerren (f. 2r, l. 82)	- hanits (f. 1r, l. 4)
GEZUR	HARAT
- gueçour errailiac (f. 3v, l. 214)	- harat (f. 2r, l. 82)
GIZON	HAREN
- guiçonen (f. 1r, l. 7)	- haren (f. 1r, l. 3)
GLORIA	HARENTAKO
- gloria (f. 3v, l. 232)	- harentaco (f. 2r, l. 109)
GOBERNATU	HARK
- gobernacea (f. 2v, l. 150)	- harc (f. 1r, l. 36)
GOGO	HARRI
- gogoua (f. 2v, l. 127)	- harribat (f. 1v, l. 60)
GOITI	HARTAN
- goity (f. 3r, l. 162)	- hartan (f. 2v, l. 124)
GORDATU	HARTARA
- gordatcera (f. 3v, l. 1979)	- hartara (f. 2r, l. 105)
GORDE	HARTU
- gorderen (f. 1r, l. 10)	- hartu (f. 2v, l. 130)
GORRITU	HASTIO
- gorrituren (f. 3r, l. 172)	- hastio (f. 2r, l. 100)
GOSE	HATSARRE
- gosse (f. 3v, l. 228)	- hatsarrian (f. 1v, l. 78)
GRAZIA	HELTU
- gracia (f. 2v, l. 142)	- helturen (f. 3r, l. 175)
GURE	HENOCH- Henoch (f. 2r, l. 83)
- goure (f. 1r, l. 2)	HERRI
GUTI	- herria (f. 1r, l. 6)
- gutiago (f. 1v, l. 1)	HIEROSME
	- Hyerosmec (f. 1r, l. 19)
HA	HIRE
- ha (f. 1v, l. 54)	- hire (f. 3v, l. 195)
HAIEK	HIRUR
- hayec (f. 1v, l. 64)	- hirour (f. 1r, l. 5)
HAIETARIK	HITZ
- haitaric (f. 2r, l. 88)	- hits (f. 1r, l. 13)
HAIN	HOBEKI
- hain sarri (f. 2r, l. 86)	- hobequi (f. 2r, l. 92)
HAITATU	HOBORO
- haitatu (f. 2r, l. 84)	- hoboro (f. 1r, l. 33)
HALA (NULA)	HOGEI
- halla noulla (f. 1r, l. 23)	- hoguey (f. 2r, l. 83)
HAN	HOIEK
- han (f. 1v, l. 52)	- hoiec (f. 1r, l. 20)
HANBAT	HOLA
- hambat (f. 2r, l. 104)	- hola (f. 3v, l. 221)
HANDI	HON
- handitan (f. 1r, l. 6)	- hon dena (f. 2r, l. 109)
	HONTAN

- hontan (f. 1v, l. 67)	- interpretatcen (f. 1r, l. 20)
HORI	
- hori (f. 1v, l. 70)	
HORO	
- horo (f. 2r, l. 93)	
HUNEK	
- houneç (f. 1r, l. 23)	
HUNEN	
- hounen (f. 2r, l. 108)	
HUILENDANIK	
- huillendanic (f. 1v, l. 68)	
HURA	
- hourac (f. 1r, l. 10)	
HUR	
- houragatic (f. 3v, l. 231)	
IA	
- ia (f. 2r, l. 89)	
IDOKI	
- idoquitia (f. 1v, l. 57)	
IGARAN	
- igaran (f. 1v, l. 45)	
IKARARAZI	
- icaracirendu (f. 2v, l. 137)	
IKARATU	
- icaraturen (f. 2v, l. 125)	
IKUSARAZI	
- icousaracirendu (f. 1r, l. 9)	
IKUSI	
- icoustiaren (f. 1v, l. 57)	
IMAJINAZIONE	
- imaginacioneren (f. 1r, l. 24)	
INDIGNAZIONE	
- indignationiac (f. 1r, l. 8)	
INGRAT	
- ingratac (f. 3v, l. 228)	
INJUSTU	
- injustouac (f. 3v, l. 202)	
INKLINAZIONE	
- inclinacionen (f. 1r, l. 26)	
INPIETATE	
- impietaten (f. 1r, l. 3)	
INPOSIBLE	
- impossible (f. 3v, l. 205)	
INSEPARABLE	
- inseparableen (f. 2v, l. 148)	
INSUPORTABLE	
- insuportablia (f. 3v, l. 226)	
INTERPRETATU	
IRABAZI	
- irabaci (f. 2v, l. 145)	
IRATZARRI	
- iratçartcen (f. 2v, l. 120)	
ITSASO	
- itsassouaren (f. 2v, l. 122)	
IZAN	
- ciren (f. 1r, l. 5), cen, cela, cenic, iz, da, beita, esta, date, dela, dena, denian, dira, beitira, diren, direnac, direnian, direla, direlaric, etcelaric, beitcen, etciren, beitie, ceic, beitceic, ceio, ceic, izanen	
IZAR	
- içarrac (f. 1r, l. 5)	
JAN	
- jatera (f. 3v, l. 229)	
JARRI	
- jartceco (f. 1r, l. 28)	
JAUN	
- jaun (f. 1v, l. 2)	
JEITSI	
- geissy (f. 2v, l. 134)	
JENDE	
- gendiery (f. 1r, l. 8)	
JENTATE	
- ientaten (f. 1r, l. 3)	
JESU KRIST(O)	
- Jesus Christ (f. 1v, l. 63), Jesu Christoren (f. 2v, l. 154)	
JIN	
- ginen (f. 3v, l. 209)	
JINKO	
- ginco (f. 1r, l. 2)	
JO	
- jo (f. 3v, l. 196)	
JOAN	
- jouaiten (f. 2r, l. 106)	
JOB	
- Job (f. 1v, l. 67)	
JOSAPHAT	
- Josaphateco (f. 3r, l. 192)	
JUGAMENTU	
- jugamentien (f. 1r, l. 8)	
JUGATU	
- jugaturen (f. 2r, l. 80)	
JUJE	
- jugia (f. 1v, l. 64)	

JUSTIZIA	- lecutaric (f. 1v, l. 60)
- justiciaren (f. 1r, l. 33)	
JUSTU	LIBERTATE
- justouac (f. 3v, l. 212)	- libertatian (f. 1v, l. 53)
KANDELA	LOTSA
- candela (f. 1r, l. 10)	- lotsaz (f. 1r, l. 33)
KITATU	LOTSAGARRI
- quittatcendutu (f. 1r, l. 32)3	- lotssagarriric (f. 1r, l. 4)
KOLERA	LUR
- coleraren (f. 1r, l. 3)	- lurreco (f. 2r, l. 78)
KONDEMNATU	MAIESTATE
- condemnaturenda (f. 3r, l. 181)	- maiestatia (f. 1v, l. 1)
KONDUSITU	MAITE
- condusitia (f. 2v, l. 119)	- maite (f. 2r, l. 100)
KONKLUDITU	MALER
- concluditu (f. 1r, l. 9)	- malheurrac (f. 2r, l. 113)
KONSENTITU	MANU
- consentitu (f. 1r, l. 3)	- maniac (f. 2r, l. 1)
KONSIDERATU	MARADIKATU
- consideratcen (f. 1r, l. 30)	- maradicaturen (f. 3r, l. 170), maradicatiac (f. 3v, l. 228)
KONSTRENT	MARIA
- constraint (f. 2v, l. 133)	- Maria (f. 2v, l. 154)
KONTATU	MEDIZI
- contatcen (f. 1v, l. 69)	- mediciac (f. 2r, l. 92)
KONTENTAMENDU	MINTZATU
- contentamentiac (f. 2r, l. 112)	- minçatu (f. 2r, l. 86)
KONTRARIO	MIRAKUILU
- contrarioua (f. 1r, l. 31)	- miracuillu (f. 2r, l. 85)
KONTRE	MISERABLE
- contre (f. 1v, l. 48)	- miserabliac (f. 3r, l. 190)
KONTU	MISERIKORDIA
- conturuc (f. 1v, l. 46)	- misericordiasco (f. 2v, l. 146)
KREATU	MISTERIO
- creatu (f. 2r, l. 82)	- mysterio (f. 1r, l. 23)
KREAZALE	MITILA
- creaçaliac (f. 1v, l. 73)	- mitilarenac (f. 3v, l. 224)
KRIMINEL	MUNDU
- criminela (f. 2v, l. 130)	- mundiaren (f. 1r, l. 6)
KRISTIANO	MUSIKA
- christianouac (f. 3r, l. 162)	- musica (f. 2r, l. 100)
KURUTXE	NAHI
- curutcheco (f. 3v, l. 199)	- nahi (f. 1r, l. 7)
LANTATU	NATURA
- lantatu (f. 3v, l. 202)	- natura (f. 2r, l. 91)
LEHEN	NI
- lehen (f. 1v, l. 73)	- nic (f. 1r, l. 14)
LEKU	NON
	- non (f. 1r, l. 21)

NONBRE	- paradussiaren (f. 2r, l. 117)
- nombrian (f. 1r, l. 27)	PASIONE
NULA	- passionez (f. 3r, l. 159)
- noulla (f. 1r, l. 37)	PE
NURK	- piala (f. 3v, l. 197)
- nourc (f. 1r, l. 29)	PENA
OBRA	- pena (f. 2r, l. 103)
- obren (f. 1v, l. 41)	PENITENTZIA
OBTENITU	- penitentciatara (f. 2r, l. 117)
- obteniscea (f. 3v, l. 211)	PENSATU
ODEI	- pensatcen (f. 1v, l. 40)
- f. 1v, l. 53)	PERSONAJE
OFENSATU	- personage (f. 1r, l. 16)
- offensatcen (f. 3r, l. 180)	PEZU
OGEN	- peçouas (f. 2v, l. 135)
- oguenic (f. 3r, l. 175)	PHARAON
OGENDURU	- pharaonen (f. 1r, l. 2)
- oguenduruc (f. 3r, l. 174)	PIZATU
OGI	- piçatceco (f. 1v, l. 42)
- ogui bougibat (f. 3v, l. 230)	PLAZERAK
OHARTU	- plaserac (f. 2r, l. 111)
- ohart (f. 1r, l. 34)	PREDIKATU
OIHU	- predicacia (f. 2r, l. 88)
- oihu (f. 2v, l. 138)	PREDIKATZALE
ONSA	- predicatçale (f. 2r, l. 85)
- onsa (f. 1r, l. 31)	PRESIDATU
OMNIPOTANT	- presidaturen (f. 3v, l. 211)
- o(mn)ipotantac (f. 1r, l. 2)	PRIMO
ORANO	- primo (f. 3r, l. 176)
- orano (f. 2r, l. 87)	PRINTZIPALA
ORDU	- principala (f. 1v, l. 47)
- orduz (f. 1r, l. 2)	PROBIDENTZIA
ORDIAN	- providencia (f. 1v, l. 57)
- ordian (f. 2r, l. 91)	PROPHETA
OREIN	- propheta (f. 1v, l. 59)
- oreignec (f. 2r, l. 100)	PSALMISTA
ORO	- psalmistac (f. 2v, l. 141)
- orotan (f. 1r, l. 4)	PUNTU
OSAGARRI	- puntiala (f. 2r, l. 102)
- ossagarria (f. 2r, l. 99)	PUXANTZA
OSTO	- puchança (f. 3v, l. 210)
- ostouac (f. 2v, l. 124)	REBELAZIONE
OTIAN	- revelacionez (f. 3v, l. 199)
- otian (f. 3v, l. 194)	REBOLTATU
OTOITZ	- revoltatcen (f. 1v, l. 47)
- otoiçiac (f. 3r, l. 158)	REFORMATU
PARADUSU	- reformatcera (f. 2r, l. 98)
	REFUJIO
	- refugio (f. 3v, l. 195)

REGRETA	- semien (f. 3r, l. 169)
- regretia (f. 3v, l. 230)	
REPRESENTATU	SEPARATU
- representatcen (f. 1r, l. 27)	- separatcen (f. 1v, l. 77)
REPROBATUS	SEPARAZIONE
- reprobation (f. 1r, l. 27)	- separacione (f. 1v, l. 75)
REPROTXU	SIGNIFIKATU
- reprotxiac (f. 3v, l. 227)	- significaturen (f. 1r, l. 23)
RESIGNATU	SIGNO
- resignatcea (f. 1r, l. 25)	- signo (f. 1r, l. 4)
RESOLUTU	SINISTE- siniste (f. 1v, l. 67)
- resoluturic (f. 1r, l. 2)	SKRIPTURA
RETEINTU	- scriptura (f. 1r, l. 15)
- retenituren iz (f. 3v, l. 195)	SOGIN
RETIRATU	- soguiten (f. 1v, l. 60)
- retiratcen (f. 2r, l. 116)	SOLAMENTE
RIGURUS	- solamente (3v, l. 214)
- rigourous (f. 2v, l. 152)	SPIRITU
RIGURUSKI	- spiritu (f. 2v, l. 119)
- rigourousqui (f. 1r, l. 7)	SUBORNATU
ROBUR (?)	- subornatubatec (f. 2v, l. 129)
- robour (f. 2r, l. 108)	SUPORTATU
RUINA	- supportatcen (f. 3r, l. 189)
- ruinala (f. 1r, l. 3)	TENEBRA
SAHETSA	- tenebra (f. 1r, l. 6)
- sahetsaz (f. 3r, l. 193)	TENPESTA
SALUTATU	- tempesten (f. 2v, l. 122)
- salutatcea (f. 1r, l. 14)	TERRESTRE
SALBARAZI	- terrestrial (f. 3v, l. 197)
- salvaracitcen (f. 2r, l. 102)	TERRIBLE
SALBAZALE	- terrible (f. 3v, l. 216)
- salvaçalia (f. 1v, l. 63)	TRIBULAZIONE
SAN	- tribulacione (f. 3v, l. 226)
- san (f. 1r, l. 19)	TRISTE
SANTA	- tristez (f. 2v, l. 123)
- s(an)tan (f. 1r, l. 15)	TRONPETA
SANTIFIKATU	- trompeten (f. 2v, l. 121)
- s(an)tificatiac (f. 1r, l. 21)	UHUIN
SANTU	- ouhouiner (f. 3r, l. 182)
- s(an)tien (f. 1r, l. 25)	UKAN
SARRI	- ucanen (f. 1r, l. 34)
- sarri (f. 2r, l. 86)	UKATU
SARTU	- ucaturen (f. 2v, l. 156)
- sartu (f. 2v, l. 131)	UKITU
SEKONDO	- uquiten (f. 3r, l. 167)
- secondo (f. 3r, l. 187)	UME
SEKULA	- umen (f. 2r, l. 102)
- secula (f. 1v, l. 41)	URRATS
SEME	

- urratsac (f. 1v, l. 69)	- celuco (f. 1r, l. 10)
URRENDU	ZER
- urrentcian (f. 1r, l. 7)	- cer (f. 1v, l. 54)
URTE	ZERBITZARI
- ourte (f. 2r, l. 84)	- serbutçaria (f. 3v, l. 223)
URTUKI	ZERBUTZATU
- ourtouquitcen (f. 1v, l. 61)	- cerbutçatcen (f. 1v, l. 2)
USTE	ZEREN ETA
- ouste (f. 1r, l. 7)	ceren eta (f. 1v, l. 40)
UTSU	ZERGATIK
- ouste (f. 1r, l. 34)	- cergicatic (f. 3r, l. 171)
UTZULI	ZOIN
- utçultcen (f. 1r, l. 28)	- çoin (f. 2r, l. 103)
XAHATU	ZU
- chaturen (f. 3r, l. 159)	- cien (f. 1r, l. 14)
XERKATU	ZUHAIN
- chercatu (f. 1v, l. 50)	- çuhain (f. 3v, l. 197)
ZAKARIE	ZUHUR
- Zacharie (f. 1v, l. 59)	- çuhur (f. 1r, l. 16)
ZAZPI	ZUHURTARZUN
- çaspy (f. 1v, l. 60)	- çuhurtarçun (f. 1r, l. 24)
ZELU	ZUIN
	- çuin (f. 1r, l. 29)
	ZURE
	- çoure (f. 2v, l. 144)

Nabarmen denez hitz zerrenda honetan mailegu ugari ageri dira, batik-bat latinetik, frantsesetik eta batzuk ere gaztelaniatik. Maizenik ageri zaigun hitza *ginco* da, 22 aldiz ageri dena, eta ondoren datozen: *beccatore* (14), *beccatu* (13), eta *ordian* (13)... Beraz, argi eta garbi dago direla biak Jainko eta bekataria sermoiaren bi ardatz nagusiak. Eta predikatzaileak darabiltzan aipamenak testamentu zaharrekoak dira gehien bat: Psalmoak (5 aldiz, eta behin zenbakia oker emanetz), Job (2 aldiz), San Lukas (3 aldiz), Genesia edo Etorkia behin, eta Zakarias beste batean. Elizaren aiten artean San Agustin eta San Jeronimo ditu aipatzen binaka aldiz, baina badu ere beste aipamen berezi bat, ez dena agertzen ez Axularren ez eta tartasen aipamen ugarien artean, hau da, Dante, zein Errenazimenduko kutsu bat ematen dion testuari, eta predikariari halako kultur jazkera modukoa, aski berezirik gelditzen dena konparatuez gero sermoi hau 1729ko goi-nafarrera hegoaldekoarekin.

Hau argumentazioaren moduan ere nabamentzen da, adibidez erabiltzen duenean arrazoinak agertzeko hitzok: *Primo* (f. 3r, l. 176) eta *Secondo* (f. 3r, l. 187). Urthubiek Axularren estiloaz dioena, alegia, *atque uberem authoris facundiam magna cum erudictione*, aberastasuna eta erudizioa bat dihoazela urdazubitarrarengan, berdintsua desakegu gura autore ezezagunaz, zein jesuitek maite zuten korronte asianista barnean koka dezakegun. Modu hau "kolore"en erabilera (deskripzionaleak, errekurso patetikoak eta beste) hala nola *varietas ingeniorum* delakoan, hots, injenioen ugaritasunean, zeinek aske uzten zuen predikari bakoitza, eredu hainitzeten aitzinean, bere stilo proipioa sortzea.

Hona bada ondoren datorren sermoiaren sarrera hitzak amaiturik, beraxeek erabili hitzak errepikatzen ditudalarik: - *Maradikatuak ingratak! gose ukana dut eta ez didazue eni jatera eskeini, zer dolorea, zer pena handia, ogi apur bategatik, beire bat uragatik galtzea paradisuko gloria!*

Amaitu dut. Mila esker zuen arretagatik.

r   *Erunt signa in sole et luna et stellis. L¹. 21.*

Goure ginco omnipotentac² bere orduz resoluturic pharaonen
impietaten vengatcea, eta haren ientaten gaignen bere coleraren
descargatcea , haren ruinala consentitu gabetaric, eracatsy cian
hanistz signo lotsagarriric, orotan gaignetic equia, arguiçaguia
5   eta içarrac egon ciren hirour egunez aguertu gabetaric. Egipta
herria oro tenebra handitan çagouelaric bere gincouac mundiaren
urrentcian nahi dutilaric rigourousqui punitu guiçonen beccatiac
gendiry bere colerac eta haren jugamentien indignationiac
urrentcian concluditu gabetaric icousaracirendu hanitz signo
10   lotsagarriric, orotan gaignetic celuco candela eder hourac gorderen
dira equia belsturenda arguiçaguia eclipsaturenda, izarrac eroriren

dira mundu oro tenebraz bete izanen dira, hits batez
oro alarmatan izanen dira, egunco evangeliouac advertitcen
gutu eta nic desiratcen dut cien entelegamentiee salutatcea.
15   Ecclesiasticouac representatcen dreicu scriptura s(an)tan bi
personage direnac bata ascarqui çuhur eta bercia erho,
çuhurrac ecarten dialaric bere bihotça esqu esquinian, erhouac
aldiz esquerrian, eta letra baten hitsez dialaric **Cor sapientis**
in dextera eius, et cor stultis in sinistra illius, San Hyeron(imoc)
20   interpretatcen dutilaric hits hoyec erraitendu entelle(gatu)
behar direla asquen jugamentuaz, non s(an)tificatiac [...]
bestera alde esquinez eta beccatoriak aldesquinian, eta
misterio handi hounec significateen du ecy halla noulla beita
çuhurtarçun handya bere bihotçaren, bere imaginacionen eta
25   borontaten bere gincouary resignatcea egun batez S(an)tien nombre
handya bere inclinacionen eta bere affectionen bere gincouaren
utcultcea, egun batez reprobatiem nombrian jartceco
çuin beitira aldesquerrian. Eguiaren erraiteco nourc ere
30   consideratcen beitutu goure gincouaren jugamentiak
eracastendu onsa çuhur dela sera contrarioua eguiten dianac
ero dela. Çuhurrac quittatcen dutu beccatiac gincouaren
justiciaren lotsaz, bercia hoboro beccatutan erortenda
ouste dialaric goure gincouac estutiala ohart ucanen
35   haren beccatiac.
            Dant(e) Doctor handy harc consideratcen çilaric alde batetic
goure gincoua eta bercetic noulla guiçonac gaisqui tratasen
f lv   cien, etcilaric aprehenditcen haren maiestatia gutiago
cerbutçatcen haren handitarçuna, Jaun harc emaiten dian
40   arasou da, ceren eta beccatorec espeitua pensatcen içanen

¹ Lucas, xxi, 25. Orduan içanen dirade signoac iguzquieran eta ilharguan eta içarretan: eta lurrean afflictione nationetà ez iaquinez cer egun, orroaz daudela itsasoa eta bagá. (Joanes Leiçarraga, *Iesus Christ gure iaunaren Testamentu Berria*, Pierre Hautin, Rochellan, 1571)

² ò ipotantac irakurri dugu duda anitzen ondoren, 1729ko sermoian ere ageri den hitza.

dela secula jugamenturuc haren biciaren eta obren
balantçan piçatceco. **Propter quid irritavit impios Deum dixit**

- 45   **enim in corde non requirit.** Ps. 9. Ceren dio gure psalmistac
altchatu du gincoua beccatoriac coleratan, ceren eta gaistouac
igaran beitu bere bihotcian, ene beccatiac espeitira punituren
eta gincouac espeitu gaistouen conturuc egunen eta
egua gaiça principala, ceren beccatoriac revoltacen beitira
gincouaren contre, eta ceren eta ouste beitie estirela
behar erendatu contu bere actioneren eta haren bicia
50   estela chercatu içanen. Gaistouac beccatutan erorten direnian
ouste estela gincoric edo ouste badu badela ouste du
utsu dela, erraiten dialaric gincoua han gaignen da
odeien artian, eitcitcen gutu goure libertatian estu
conturuc eguiten goure beccatiez. Ha beccatoria cer
- 55   blasphemac erraiten dutuc. **Qui plantavit aurem non³**
audiet; (aut) qui finxit oculum non considerat. Ps. 93. Gincouary
icoustiaren idoquitia duc hary justiciaren eta providencia
ren idoquitia. Zacharie propheta handi harc icoussi cian egun
60   batez harribat çaspy lecutaric soguiten cialaric
ourtouquitcen çutialaric bere çaspy beguiac beguitarte batetara.
Super lapidem unum septem oculi sunt. Harry harc
errepresentatcen cian Jesus Christ goure salvaçalia eta
goure Jugia. **Petra aut sicut Ch(rist)us.** Beguy hayec
65   significatcen dreiquie goure gincoua estela utsu,
icousten diala alde orotaric, consideratcen dutiala goure
actioniac eta bicia oro. Job bici cen siniste hontan eta
erraiten beldurrequi. Ha jauna, huillendanic soguiten
deitadaçu, çuc contatcen dutuçu ene urratsac eta
70   actioniac oro, eniroçu denen eguin-ahal hory çuc
etcunian berhalla eçagutçiac. **Tu quidem gressus meos**
dinumerasti⁴. **Dimitte me ut gloriat salinam meam.**
Munduko lehen egunian goure creaçaliac divisatu
cian arguia tenebretaric, **divisit lucem a tenebris.**
75   St. Augustic separacione hounez entelegatcen dela
goure gincouac ainguriez eguin cian jugamentia
separatcen çutialaric hounac gaistouectaric. Entellegutan
emaiteco ecy halla noulla mundiaren hatsarrian içan cen.
f.2r. celuco aingurien jugia, berhalla içanen cela (lurreco guiçonen)⁵
mundiaren urrentcian lurreco guiçonen jugia. Betiere
80   ohart quintian amourecatic ecy harc jugaturen
guntiala &.

³ ô grafiaz.

⁴ Job. 14-16.

⁵ ezabaturik.

- Hoboro mundia creatu cenetic harat çaspy guerren guiçona
 Henoch biciric hirour etan ehun eta hirour etan hoguey
 eta borz ourte haitatu içan cen goure gincouaganic
- 85 haren asquen jugamentien predicatione içaiteco. Miracuillu
 handiez goure gincoua hain sarri nahi içan dien minçatu
 asquen jugamentias, eta orano hoboro, etcelaric çaspy guiçon
 baicic haietaric nahi ucan dian predicationa haitatu.
 Mysterioua eder da, ceren eta mundia ia eri beitzen eta
- 90 eritarçunetan çaspy guerren egunian jugamentiac eta
 crisac (?) beitira [...]⁶, eta ordian naturac bere effortac
 eguinic, eriac hobequi erideiten beitira eta mediciac
- esperançatan jartzen eta hoyec horo cier erraiteco ecy
 beccatoria gaisqui erideiten denian haren arima estatu
- 95 gaistouan denian, ordian behardiala beccatoriak ohartu
 asquen jugamentias eta goure gincouaren justicias
 ordian behar diala egun efforbatzez beccatiaren aitortcera
 eta bere biciaren reformatcera houra da goure arimen
 ossagarria eta [...]
- 100 Oreignec maite duie ascarqui musica eta hastio
 durunda. Dalibaden musicac attraparacitzen dutu eta
 durundac salvaracitzen, ecy bere umen eçarteko puntuala
 direnian çoin ucainen dutielaric pena handi gabe
 durunda ceie hambat favorable ecy ençuten diren
- 105 beçalla lotsaz descargatzen beitira. Job hartara
 jouaten cen erraiten cianian **Nunquid n(os)ti tempus partus**
(h)ibicum in petris vel parturientes cervas observasti.
 Job 39. Animal hounen [robour ?] handya maite dian
 harentaco gaisto dena, eta hastio harentaco hon dena
- 110 guiçonaren [robour ?] duçu orano handiago, ecy estiçu
 deus ere hain maiteric ecy ene munduko plaserac
 eta contentamentiak (çoin beitira haren)⁷ direlaric
 haren malheurrac, ceren eta denez ere hain
 hastioric, couina goure gincouaren maniac eta
- 115 jugamentiak direlaric haren ossagarria çouinen
 ohartciac retiratzen beitu hanits, ordian becatutic
 eta penitentciatara eracarracitzen paradussiaren vicitceco
- f.2v Eliça s(an)ta ama spiritu s(an)tian condusitia beccatoren
- 120 advertitceco egunco egunian iratçartzen dutu asquen jugam
 entusco durunda, Aingurien trompeten içarren ecclipsen
 luraren içarren itsassouaren tempesten aberen acabiez
 eta berce gaignelatico gaiça tristez. **Erunt signa**
in sole et Luna etc. Oro ostouac beçalla egun hartan
- 125 dio scriptura s(an)tac icaraturen direla. Hanitz signo aguer-
 turen dira egun hartara gabe, goure advertitceco
 dio St. Hyerosmac goure equitecouac gogoua eman

⁶ urô⁷ ezabaturik

- deçaque. Goure gincouac egun hartara gabetaric
eguinen du juge subornatubatec bezalla, couinec
130 estialaric desiratcen criminela harti eguinen beitu
bere etchen sartu gabetaric hanits açalia, haren

esquietara eror estadin amourecatic. Ecy goure gincouaren
affectionez goure eretcin beteric, constraint delaric
guiçon beccatoriaren hartcera, mundu hontara geissy

135 gabetaric eguinen du berhalla hanits açalia, oro peçouas
gaigniala utculiren dutu, eclipsaturendu equia,
egotciren dutu içarrac, icararacirendu lurra, icararac
irenditu celiac eta bortiac, mundu oroc oihu eguinen du
alarmalarma amourecatic eta guiçonac ençunic
140 eta icoussiric ohart dadin asquen jugamentiaz eta
bere beccatiaz psalmistac exprimatzen dutu hoyec
gracia ederrez. **Dedisti metuentibus te significationem**
ut fugiant a facie arcus. Ps 86⁸. Jauna, advertitzen
dutu çoure manuz beguiraçaliac noulla behar
145 diren paradussia irabaci.
Misericordiasco signouac ere justicia esta secula
jouaiten misericordia gabetaric haien bien artian
bada bi arreba inseparableen artian bezallaco associacio
nebat, **justitia et pax osculatae sunt.** Ps. 84. Gincouaren
150 borontatia da mundiaren gobernatcea misericordiaz eta
justiciaz, misericordia eder beitu eta agradablea
bena justicia faschous eta rigourous. Signo handiac
eta lotsagariac, equia, arguiçaguia eta içarratan
nahidut erran Jesu Christoren Andre dena Mariaz eta
155 S(an)tietan. Asquen jugamentian geischiren dira içar eder
hourac celutic, ordian Andre handy harc ucaturen
f. 3r. dreicou bere favoriac, ordian eitciren dutuie s(an)tiec bere
otoitciac, ordian içanenda goure salvaçalia beccatoren
contre coleraz eta passionez beteric, ordian duc
160 mundia beccatietaric chahaturen, **Ecce agnus dei, ecce**
qui tollit peccata mundi, ordian dutu oro balançan
piçaturen. Christianouac, **levate capita v(es)tr)a,** goity
cien gogouac, ordian icoussiren ducie equia eder hartan
signo handiric, ordian equia date bere balançan,
165 **sol ixit in libra,** ordian piçaturen dutu goure actioniac
goure eliac eta goure pensamentiac oro, equia balançan
denian uquiten dutu egunac eta gaiac bardin
berhalla uqui handi harc alocaturendu balançan bere
jugamentien gaiac eta egunac, egunac bere semien gaiac
170 maradicaturen.
Bena Jauna oren miracuillu eta signo hoyec oro cergatic
equia belsturenda, cer gatic arguiçaguiary gorrituren ceio

⁸ Benetan Ps. 59

- argua, cergatic egotciren dutuçu içarrac celutic, cer
 oguenduruc astre eder hayec. İçar eder hayec cer
 175   oguenic ucanagatic signo hoyec oro helturen dira
 hanits arrasou gatic. **Primo** beccatiaren detestationetan
- punitceco eta rigourousqui gastigatceco [...]
 erendatu beitu gincouary. Soguineçaçie beccatiaren
 malheurray, ceren eta equiac arguy eguinenc beitu
 180   beccatoriari gincoua offensatcen cianian hartuco
 condemnaturenda tenebretara, arguiçaguiac galduren
 du bere argua, gaiez ouhouiner argui eguiteagatic
 eta içarrac eroriren celutic gaistouer favorable
 içanagatic. **Quidquid delirant Reges plectantes**
- 185   **Achivi**, Equia, arguiçaguia eta içarrac puniturend
 ira guionaren beccatiagatic.
Secondo guiçonen estonatceco eta beccatoren
 penitenciatara erecarraracitceco, eci celiac ecin
 supportatcen ahal badu juge handi haren furia
 190   cer eguinenc du beccatore miserabliac tenebra handi
 hourac icous ditzanian, jauna, cer eguinenc duie
 Josaphateco valian durunda hourac ençun ditcenian
 gingo handi harc bere sahetsaz erazatu ditce(nian).
- f. 3v.   Otian beccatoria cer eguinenduc hic ordian, cer
 195   refugio ucanenduc, nource reteintureniz hire esparançac
 oro galdu dutuquec. Adam jugamentala deituruc jo cia
 gordatcera çuhain batin piala paradussu terrestrial,
abscondit se in medio arboris paradiſi⁹, cer eguin beitcian
 revelacionez eci curutcheco çuhaina içanen cela
- 200   beccatoren refugioua, bera asquen jugamentian hora
 içanen ceic contrario, ordian çuhain hora lehen
 lurrian lantatu içanagatic, celian enpeltaturuc iz,
 eridenenduc. **Hoc signum exit in caelo, d(omi)nu(m) ad**
judicandum venerit. Ordian icoussirenduc jugebat çouinen
 205   aitcinian impossible içanen beitceic deusere estaltcea, **et tunc**
videbunt filium ho(min)is¹⁰. Impossible içanen ceic orê
 beccatiengordatcea, ceren eta ginenc beita **in nube**
 gora handitan. Impossible haren puchançari resistat
 cera, ceren eta ginenc beita **cum potestate magna**
- 210   puchançahanditan. Impossible içanen ceic denen
 obtentcea otoitcez, ceren eta presidaturen beitu **in maiesta**
te, ordian jugaturen citic oro justouac eta injustouac
 berac dio, **finis suspiro tempus ego justitiam indicabo**
 eta solamente gueçour errailiac ouhouinac eta falsu pecu
 215   eguiiliac bena bertutiac eta justiciac. Ordian goure

⁹ Genesi, 3-8: *et cum audisset vocem Domini vocem Domini Dei deambulantis in paradyso as auram post meridiem abscondit se Adam...*

¹⁰ St. Lucas, 21, 27: *Et tunc videbunt Filium hominis venientem in nube cum potestate magna et maiestate...et levate capita vestra.*

-
- gincoua hambat terrible eratsirenda eci s(an)tiac berac
lotsa içanenbeitira. Beha David guiçon s(an)tu hari
ere, **intimo in judicium suum tuo.** Ps.42. Jauna
aprehenditcen çitiçuc çoure jugamentiac, nahi niqueçu
220 possible balia eneçaçun, juga ene beccatue araus.
etciren ene juge. Hola hain guiçon justouac
aprehenditcen badutu goure gincouaren jugamentiac
cer eguinene du beccatoriac, buruçaguiaren serbutçaria
hambat lotsa içan bada, cer eguinene du mitilarenac,
225 **temo enim tribula(ti)o magna qualit non fuit.** 88.
Eguiaren tribulacione handia eta insuportablia
ençun ditcenian juge handi haren reprotchiac erraiten
dilaric, maradicatiac ingratac gosse ucandut
eta esteitadacie enny jatera esqueini, **non dedisti**
230 **mihi manducare**, cer doloria, cer regretia, ogui
bougibategatic, beyrebat houragatic gal paradussuco
gloria.